

АСС. СНЕЖАНА М. ЗЕЧЕВИЋ¹

УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ СА ПРИВРЕМЕНИМ СЕДИШТЕМ
У КОСОВСКОЈ МИТРОВИЦИ, ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ,
КАТЕДРА ЗА ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

ПРЕВОДНИ ЕКВИВАЛЕНТИ И УРЕЂЕЊЕ ОДРЕДНИЦА У ДВОЈЕЗИЧНИМ ЕНГЛЕСКО-СРПСКИМ РЕЧНИЦИМА²

САЖЕТАК. Циљ овог рада је анализа преводних еквивалената и уређења одредница у двојезичним енглеско-српским речницима. Почетна претпоставка јесте постојање различите микроструктуре и макроструктуре речника различитог обима и намене као и подударности преводних еквивалената њихових одредница. За потребе овог рада извршена је анализа шест насумично изабраних лексема енглеског језика из три двојезична речника, које су упоређене са истоименим лексемама представљеним у контролном једнојезичном енглеском речнику. Резултати анализе су показали мањи број представљених значења лексема у *Колоквијалном* и *Универзалном енглеско-српском речнику* док је највећа разноврсност семантичких димензија запажена у *Енциклопедијском енглеско-српском речнику* који својим квалитетом и организацијом представља непресушни извор информација за потребе превођења текстова са енглеског на српски језик.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: одредница, преводни еквивалент, двојезични речник, српски језик, енглески језик.

¹ snezzanaz@yahoo.com

² Рад је примљен 28. марта 2013, а прихваћен за објављивање на састанку Редакције Зборника одржаном 1. јула 2013.

УВОД

Добра организација двојезичних речника и уређење одредница из којих се састоје, поред великог броја речи и њихових преводних еквивалената, значајни су критеријуми приликом одабира речника за потребе превођења. Изговор, граматичке категорије, морфолошке карактеристике, објашњења, примери употребе и стилске одлике речи, само су нека од битних обележја лексичких јединица која задовољавају потребе корисника речника. Међутим, најважнији разлог за њихово коришћење јесте превођење као облик комуникације код које се неки језички или ванјезички садржај претходно изражен у једном језику, преноси у други језик (Бугарски 1986: 120).³ Стога је и циљ рада сваког лексикографа покушај да се обухвати однос између два језика и култура како би се приближила значења речи корисницима речника, а намера анализе која следи јесте поређење преводних еквивалената и уочавање недостатака представљених одредница.

Испитивање се врши на корпусу преузетом из три двојезична речника: двотомног *Енциклопедијској енглеско-српској речника* из 2005. године, издавачке куће *Просвета*, у редакцији Светомира Ристића, Живојина Симића и Владете Поповића; затим *Савременој колоквијалној енглеско-српској и српско-енглеској речника* аутора Младена Јовановића и Слађане Сретеновић-Јовановић, објављеног 2003. године од стране издавачког предузећа *Обод*, издавачке куће *Предраг и Ненад*; и речника новијег датума *Универзалној енглеско-српској речника*, издавачке куће *Клет* из 2010. године. Једнојезични речник, *Macmillan English Dictionary for Advanced Learners* из 2004. године, коришћен је као контролни речник. Избор двојезичних речника је разнолик, што је пре свега и био циљ рада – приказ речника различитих садржина и природе са другачијом организацијом одредница у оквиру којих се лексичке јединице идентификују. Доступност њихових значења, присуство савремених колокацијских и фразних израза, посебно оних који су се појавили у говору енглеског језика у последњих десет година, веома су битни, јер је језик сам по себи жива ствар која се непрестано

³ Ово је делимично измењена дефиниција процеса 'превођења' Владимира Ивира из 1978. године, коју је Ранко Бугарски навео у књизи *Лингвистика у примени* истичући да се код превођења из једног језика у други поред ванјезичког садржаја преноси и језички садржај.

мења и развија, што се одражава бројним варијацијама у погледу фонда, и семантичких и функционалних одредби речи.

Анализа речи ће бити усмерена на макроструктуру и микроструктуру речника под којом се подразумева распоред одредница за идентификацију лексичких јединица као и њихових пододредница, ради добијања додатних информација. Фонетске и морфолошке специфичности речи такође ће бити размотрене заједно са већ присутним етимолошким информацијама и лексичким значењима, почев од оних фреквентнијих и познатијих до новијих или ретких са додатним стилским обележјима. И ознаке за граматичке карактеристике су од великог значаја, јер се њима олакшава примена речи и грађење нових са заједничком осном те ће стога и оне бити један од предмета разматрања у овом раду. Присуство адекватних информативних контекста у којима се речи јављају у говорном језику, синонима, метафоричке употребе речи, а надамце њихових дефиниција са великим бројем семантичких варијетета једне лексичке јединице, одлике су речника у којима се пружа приказ функционисања неке речи у комбинацији са другим лексичким јединицама (Згуста, 1991, стр. 248). Један од незаобилазних елемената речника јесу и глосе чија је функција усмеравање на примену одредничких речи и пружање граматичких информација о њиховим парадигмама.

Поред наведених обележја речника, у овом раду ће бити детаљно образложени подударност и број преводних еквивалената на српском језику, начин њиховог представљања у виду дословних значења, фигуративних, колокацијских са или без додатних корисних података о области у којој се поједине речи и изрази срећу и др. Сваки лексикограф тежи да пронађе што адекватније преводне еквиваленте који ће бити и функционално и семантички подударни са речима језика за који и саставља речник како би говорници тога језика имали мање потешкоћа приликом употребе страног језика. Циљ двојезичног речника и јесте заправо ефикасно превођење са изворног на циљни језик или обрнуто, односно представљање што бољих еквивалената и омогућавање њиховог успешног координисања (Петронијевић, 2002, стр. 19).

ОРГАНИЗАЦИЈА РЕЧНИКА

ОРГАНИЗАЦИЈА ЕНЦИКЛОПЕДИЈСКОГ ЕНГЛЕСКО-СРПСКОГ РЕЧНИКА

Енциклопедијски енглеско-српски речник наводи сваку лексичку јединицу у канонском облику (на пример, реч *love*) заједно са фонетским обележјима изговора (на пример, /lʌv/), а потом следе морфолошке карактеристике за означавање врста (на пример, употреба скраћенице *s. – substantive* у значењу именице). Једно од обележја ове лексикографске творевине јесте прецизан поредак навођења значења почев од оних најфреквентнијих са најширом применом па све до специфичних значења која су типична за поједине области или струке. Организација Енциклопедијског енглеско-српског речника је хијерархијска – римским бројевима се одвајају граматичке категорије речи, арапским бројевима се наводе смислови – значења одредница, а зарезом мање значајне разлике семантичке природе. Да би се детаљно разумело значење, а и начин употребе неке речи, наводе се глосе, додатна објашњења у виду граматичке помоћи, на пример, да ли после неке речи или израза следи именица у генитиву (*gen.*) или акузативу (*acc.*). Примери контекстуалне употребе речи означавају се тачком и зарезом чиме се добија информација о њеној примени. У оквиру обраде сваке одреднице постоје и пододреднице – устаљени изрази и фразе неке речи. Веома битан елемент и обележје овог речника јесу етикете, стилска обележја речи којима се корисницима приближава природа њихове употребе, на пример, вулгарна, колоквијална, фигуративна, уобичајена, ретка и др. Такође су релевантне и неке дијалекатске карактеристике речи као што су: * (*pejko*), † (*obsolete*), *fig.* (*figurative*), *fam.* (*colloquial*), *com.* (*commerce*), *myth.* (*mythology*), *se* (*Old English*), *Sh.* (*Shakespeare*), *prv.* (*proverb*)⁴ итд. Предност коришћења речника ове врсте у односу на друге се може сагледати у дефиницији Ладислава Згусте који је у књизи *Приручник лексикографије* рекао да се енциклопедијски речници баве денотатима лексичких јединица тако што пружају податке о ванјезичком свету (1991, стр. 190) из чега следи да језички речници

⁴ Наведене ознаке су преузете из уводног дела Енциклопедијског енглеско-српског речника, са приказима свих неопходних знакова за коришћење речника, под називом *Знаци и скраћенице*.

проучавају речи, а нејезички чине доступном и реалност коју те речи уобличавају.

ОРГАНИЗАЦИЈА САВРЕМЕНОГ КОЛОКВИЈАЛНОГ ЕНГЛЕСКО-СРПСКОГ
И СРПСКО-ЕНГЛЕСКОГ РЕЧНИКА

Савремени колоквијални енглеско-српски и српско-енглески речник намењен је свим особама српског језика које уче енглески. На основу наслова може се приметити да је у питању речник који се може користити за превођење речи у оба смера – са одредишног на циљни и обрнуто, а такође има и издвојен речник синонима који може бити од велике помоћи за свакога ко се бави енглеским језиком. Избор устаљених израза, колокација и уопште фраза, прилагођен је свакодневним потребама језика и савременим трендовима којима се прилагођава његов развој и употреба. Као и у претходно представљеном речнику, одреднице имају ознаке за међународну фонетску транскрипцију и за врсту речи (на пример, *n* (*noun*)). Арапским бројевима су означени преводни еквиваленти главне одреднице (одреднице на највишем нивоу). Слова (a), (b), (c) и др. стоје испред преводних еквивалената на нивоу нижем од оних који су означени арапским бројевима. Символ ■ стоји испред одреднице другог нивоа која је изведена из одреднице првог или испред одреднице која је семантички блиска одредници највишег нивоа. Символ ~ замењује одредницу највишег нивоа, а симбол * стоји уместо непостојећег преводног еквивалента.

ОРГАНИЗАЦИЈА УНИВЕРЗАЛНОГ ЕНГЛЕСКО-СРПСКОГ РЕЧНИКА

Универзални енглеско-српски речник представља модерни стандардни и разговорни језик а такође обухвата и стручну терминологију чиме се показао приступачним за највећи број корисника. У уводу самог речника наводи се да је првенствено намењен онима који интензивно уче енглески језик или га добро знају и желе да допуне своје знање, као и онима којима је енглески потребан за посао. Одреднице су написане плавом бојом како би речи биле уочљиве. Подела на слоге обележена је у случајевима где то може бити од значаја стављањем тачке између слогова, затим следи фонетска транскрипција речи, а потом и ознаке за врсте

речи (на пример, *n* (*noun*)). Неправилни морфо-синтаксички облици такође су дати уз одредницу. Хомоними су обележени арапским бројевима у натпису, а граматичке структуре сивим квадратом ■. Римским бројевима су обележене различите речи унутар одреднице или глаголски вид у оквиру глагола. Арапским бројевима ① ② ③ обележене су разлике у значењу одреднице као код EP⁵, а колокатори, стилске, функционалне и струковне ознаке ближе дефинишу дато значење. Фразе су обележене сивим симболом дијаманта ◆, а реченични примери белим симболом дијаманта ◇. Идиоми су обележени сивом стрелицом ►. Струковне ознаке обележавају уобичајено поље употребе за дату реч. Уколико лексема у енглеском или српском језику одступа од неутралног стила, обележена је стилском ознаком, на пример *coll* (*colloquial*), *pej* (*pejorative*), *fig* (*figurative*), *sl* (*slang*), *form* (*formal language*) итд. Основни језик који се користи у речнику јесте стандардни британски енглески, али ако се употреба речи ограничава на посебан регион то је посебно и означено. Језички еквиваленти који су одвојени зарезима имају синонимска обележја, што значи да су међусобно заменљиви а разлике у значењу у оквиру истог семантичког поља обележене су тачком и зарезом. Неке речи су означене зато што је њихова употреба ограничена старосном групом, ситуацијом или фреквенцијом као што је *espr child speak*. Глаголски род је доследно обележен у речнику, али пошто није инхерентна карактеристика енглеских глагола, обележен је видским глаголским паровима у циљном језику. Уколико се као еквивалент не може наћи релевантан видски пар у српском језику, дат је само један глагол и његов вид (УР 2010, стр. 7–12).⁶

⁵ За потребе рада уведене су скраћенице за навођење речника:

EP – Енциклопедијски енглеско-српски речник,

KP – Савремени колоквијални енглеско-српски и српско-енглески речник,

УР – Универзални речник и

MD – *Macmillan English Dictionary*.

⁶ Наведене одреднице су део Упутства за коришћење речника преузете из *Универзалној енглеско-српској речника*.

АНАЛИЗА ПРЕВОДНИХ ЕКВИВАЛЕНАТА И УРЕЂЕЊА ОДРЕДНИЦА У ДВОЈЕЗИЧНИМ ЕНГЛЕСКО-СРПСКИМ РЕЧНИЦИМА

Након представљања структуре енглеско-српских речника, следи анализа одредница која ће бити представљена обрадом шест енглеских речи у три двојезична речника: *LOVE*, *YELLOW*, *LADY*, *RIOT*, *SIMPLE* и *FALL*.

LOVE

Поређењем уређења одреднице *love* може се приметити да је у сва три речника јединица представљена болдованим словима, али је УР изузетак, јер је одредница представљена плавом бојом како би је корисници лакше препознали и имали бољи преглед лексичких јединица. Код сва три речника поред одреднице стоје и фонетски знаци Међународне фонетске транскрипције а потом и знаци за врсту речи (код ЕР стоји *s* (*substantive*) за означавање именице, а код КР (2003, стр. 350) и УР (2010, стр. 505) *n* (*noun*)). Ознака *se* (*Old English*) у ЕР (2005, стр. 766–767) указује на то да је у питању реч која потиче из староенглеског језика, чиме се на самом почетку увиђа да ЕР даје дροјније информације о уређењу одреднице него што је случај код преостала два речника. У УР је дата и ознака за род именице *f* (*femininum*), док је у преостала два речника она изостављена.

Примарни и заједнички преводни еквивалент лексеме *love* у сва три речника је *љубав*, с тим што се у ЕР и КР одмах истиче фраза *мајчинска љубав* и *љубав према рогийељима* док УР на самом почетку наводи фразе са значењем присности ♦ *to show sb lots of love* *исказаићи велику љубав према некоме*, *to be in love with sb* *диићи заљубљен у некога*, *to be head over heels in love* *диићи заљубљен до ушију*, *to take love to sb* *водиићи љубав са неким*, а потом следе примери са значењем интересовања ♦ *she has a great love of music* *она много воли музику* и *to do smth for the love of it* *радиићи нешиио из љубави*. У ЕР је такође на почетку присутна и глоса у којој се показују предлози за употребу у комбинацији са речју *love* (*love of, for, * to према loc.*), где звездаца указује на ретку употребу овог предлога са лексемом *love*, а поред ње је и присутно и објашњење о падежу речи који може да стоји са овим предлозима. Приликом даље анализе одреднице у истом речнику примећују се још две глосе у којима стоје ознаке падежа– *to fall in love with* *заљудиићи се* (acc.) и *to be out of love*

with *duīīi ciiī* (gen.). У сва три речника су после примарног значења одмах приказане могуће фразе, комбинације речи са наведеном лексемом, а потом је и у ЕР и КР представљена и друга врста љубави према Богу, а тек онда љубав као страст, сполна наклоност, с тим што је у ЕР представљен и наслов Шекспирове комедије који садржи реч *love*, при чему је у загради дато објашњење *Love's Labour's Lost* Изјубљена љубавна мука, а такође је присутан и пример множине именице *love- loves pl. (plural)* у значењу љубави, разни љубавни односи, с тим што у УР стоји да нема множину – *no pl.* У ЕР су дата и митолошка и фигуративна значења речи *love* чиме се означавају њена стилска обележја: а) *Амор, доī љубави* б) *Венера, доīиња љубави (Sh)*. У ЕР је приказана фамилијарна (*fam.*) употреба речи *love*, а у УР је означена са *esp BRIT* у значењу *граии*, где је поред тога представљена и употреба речи у питању које се, како је назначено у речнику, често користи међу странцима (*amongst strangers*) ♦ *Can I help you, love? Моју ли да тиī йомоїнем, душо?* Такође још једна позната семантичка димензија наведене лексеме у следећем изразу (*fam.*) *love in cottage* драк из љубави, може се наћи само у ЕР. Следеће значење *love* у спорту је приказано у сва три речника, с тим што је у ЕР и КР означена употреба речи у заградама (*in games*), а у УР је тачно назначена област, врста спорта – *TENNIS*. ЕР има највише примера за ову употребу речи. У КР, за разлику од УР и ЕР, сложене речи којима је прва компонента (у овом случају *love*) заједничка, дате су у оквиру једне одреднице па тако имамо *~affair* љубавна веза, *~making* вођење љубави, *~potion* љубавни најишак као и деривате речи *love – lover, lovely (adj (adjective) придев)* заједно са наставцима за компарацију *-ier, -iest*, затим *lovable* и *lovingly*, што није случај код друга два речника где су ове изведенице третиране као посебне лексеме са сопственим одредницама. КР и ЕР корисницима пружају на увид и употребу лексеме *love* на крају писма *with much love yours... са срдачним йоздравом ваш...* (ЕР) и *Yours lovingly* Твој с љубављу (КР). Као једно од посебних обележја речи *love*, означено римским бројевима, јесте *love* као глагол који стоји уз одреднице глаголског рода (ЕР – *tr. (transitive) intr. (intransitive)*, УР – *vt (verb transitive) vi (verb intransitive)*) с тим што ЕР представља више глаголских значења од КР и УР пружајући и антоним глагола – *opp.(opposite)*, а то је *hate* мрзеии, па чак и пословицу *prv. (proverb) Love me, love my dog* Ко мене воли, тиј воли све шиио је моје и *Love me little and love me long* Љубав мора вечно йрајати. На крају се у ЕР помиње и застарело значење глагола

love које је означено крстићем † (*obsolete*), а то је *људићи се, волећи се*.

Поређењем значења и уређења анализирани лексеме у три двојезична речника са значењима у једнојезичном речнику, MD, може се увидети да је одредница *love* представљена на врло организован начин, пре свега навођењем три звездице које означавају висок степен фреквентности дате речи у енглеском језику, а потом и у виду менија са седам укратко наведених значења након чега је детаљно објашњено и дефинисано свако од њих, при чему су наведене и пододреднице заједно са изразима. Значење лексеме *love* у тенису је чак детаљније представљено у EP него у MD док су изрази за завршавање писама или порука бројнији у MD: *love (from) – Hope to see you soon. Love, Ray. Надам се да ћемо се видећи ускоро. Поздрав, Реј, lots of love (from) – Take care. Lots of love, Helen Чувај се, Пуно љозграва од Хелен* и др.

Глагол *love* је представљен у једнојезичном речнику (2004, стр. 851) као посебна одредница са више значења, израза и бољим примерима са контекстуалном употребом, док су остала значења приближно слична наведеним преводним еквивалентима у трима двојезичним речницима. На основу изложених карактеристика одреднице *love*, може се закључити да EP обилује већим бројем значења, фраза, примера као и неким временски старијим контекстима употребе ове лексеме, не изостављајући, наравно, ни оне савременије. Основни преводни еквиваленти присутни су у сва три речника, а споредна и не толико фреквентна значења, етикете – стилска обележја и контексти заступљенији су у EP. У KP су у оквиру одреднице *love* сврстани и деривати са истоименом речју (*lover, lovable, lovingly*) док се у друга два речника стављају у засебне одељке представљајући нове појединачне одреднице. Овакав начин уређења где се више лексичких јединица подводи у оквир једне јединице резултира мањим бројем значењских димензија, чиме се смањује функционална моћ речника. Добра страна сва три двојезична речника је у томе што су свим примерима реченица и израза на енглеском језику придружени и њихови преводни еквиваленти на српском језику како би се успоставиле нијансе у разликама између значења анализираних лексеме.

YELLOW

Придев *yellow* је у сва три речника представљен ознаком *adj. (adjective)*, а у EP (2005, стр. 1000) су присутни *se* – ознака за поре-

кло речи из староенглеског језика, и ознака за припадност другој врсти речи лексеме *yellow*, а то је *n. (noun)*.

Примарно значење *жуџ* налази се на почетку одреднице у сва три речника. Затим следе фразе као што *yellow leaves, yellow skin, yellow peril*. ЕР потом наводи два примера од којих је један са стилским обележјем језика *sl. (slang) yellow boy златник*, а други је назив мора са анализираним лексемом *Yellow Sea Жуџо море*. Поред наведених изузетака у овом речнику су представљена и фигуративна (*fig.*) значења придева *yellow* – љубоморан, завидљив, џужан, нејошћен и кукавички, при чему је ово последње значење у УР (2010, стр. 1071) означено са *coll (colloquial)*. Фраза *yellow press жуџа шџамџа* може се наћи у ЕР и КР, а фигуративно значење придева *сензационалан* само у ЕР. Одредница *yellow* у виду именице, издвојена је као посебна одредница у ЕР док се у друга два речника подводи у оквиру исте одреднице. У УР и КР је присутно само једно значење лексеме *yellow* као именице – *жуџи*, а у ЕР је наведено још неколико значења – *жуџило, жуманце, Монџолац, златџо, жуџи лейџир, жуџ сунђер* као и могућа значења у облику множине – *жуџица, киселосџ, суревњивосџ, љубомора, зависџ*. КР (2003: 577) поред именице, глагола⁷ и придева *yellow* под заједничку одредницу подводи и дериват *yellow – ish*, док је код преостала два речника то посебно издвојено.

Једнојезични речник дефинише *yellow* као нешто што има боју средњег дела јајета *something that is yellow is the same colour as the middle of an egg* (2004, стр. 1669) и наводи следећа значења: *кукавички (informal – неформално)*, и *жуџи (offensive – увредљиво)* за означавање расе људи као и једно објашњење употребе глагола *to become less white and more yellow, because of age or damage by the sun – џосџаџи џамџи, а жуџи зџоџ сџаросџи или шџеџних ефекаџа сунца*. Свака одредница је издвојена, а *yellow* као придев је означен црвеном бојом и са три звездице као једна од фреквентнијих речи у језику, као именица са једном звездицом, а као глагол је написан црном бојом што нам говори о његовој ређој употреби. Из наведеног следи да ЕР даје највише семантичких димензија лексеме *yellow* док је једнојезични речник прилично оскудан у примерима контекстуалне употребе истоимене лексеме, а преостала два речника дају основна значења са по неким примером док су она модификована и нијансирана ређа и углавном заступљена у ЕР. Ана-

⁷ Глагол *yellow* је у ЕР и КР представљен са оба глаголска рода *vt (verb transitive)* и *vi (verb intransitive)*, док је у УР само са непрелазним родом *vi*.

лизом овог примера може се приметити да варијације у приказивању значења, редоследа, прецизности у разграничавању смислова и њихове илустрације примерима, означавају различите степене организованости и богатства сваког речника.

LADY

Одредница *lady* је у сва три речника уређена на исти начин (ознака за врсту речи, род и др.). Примарна значења ове лексеме у ЕР (2005, стр. 717–718) јесу *Леги*, *ѿлемићка*, *власѿелинка*, *домаћица*, и *ѿздарица* док су у преосталим речницима *гама* и *ѿсѿођа*. Сви речници наводе и један од веома познатих израза са овом лексемом у множини *pl. form. (formal) - Ladies and gentlemen!* *Даме* и *ѿсѿого!*, док КР (2003: 335) наводи још један пример значења лексеме *lady* у множини, а то је *женски ѿоалеѿ Is there a ladies near here? Има ли женскоѿ ѿоалеѿа у длизини?*. УР (2010: 471) приказује познате фразе у којима се лексема *lady* користи за означавање речи са занимањима у женском роду: *a lady doctor* *докѿорка*, *cleaning lady* *чисѿиачица*, а ЕР даје више примера: *lady author* *сѿисаѿељка*, *књижевница*, *lady clerk* *жена књиѿовођа*, *lady friend*: а) *ѿријажељца*; б) *квекерка* (*верска секѿа* у *Енѿлеској*), затим *lady president* *ѿрегсегница* и *lady superintendant* *нагзорница*. Употреба ове лексеме са придевима *old/young* такође је заступљена у оба речника. Изузетак примера значења *lady* у УР је амерички сленг (*sl. (slang) AM-American*) као *кокаин* чиме се реч ограничава на одређен регион, а ознаком за сленг се представља одступање од неутралног стила језика. Као и у претходним анализираним одредницама и овде су у КР присутне сложене речи са заједничким комплементом у оквиру исте одреднице а то су именице *lady's man* *женскарош* и *ladybird* *дубамара*. ЕР и у овом случају предњачи са бројем примера и контекстуалне употребе анализиране речи са значењем *гама*, *ѿсѿођа* наводећи уже спецификоване области, околности и установе попут следећих: *boarding school for young ladies* *васѿиѿни завод за девојке*, *ladies' college* *женски колеѿ*, *Ladies' gallery* *ѿриѿина за гаме у Доњем дому*, *Ladies' Mile* *оѿмено шеѿалиѿиѿе у Хајѿарку*, затим празнике *Lady Day Annunciation* (*25. марѿ*), *Lady in Harvest* *Велика Госѿођа* (*15. авѿсѿ*). Такође су присутна и позната значења којима се указује на стилску одлику језика, на пример: *lady of easy virtue* *длудница*; затим црквени појмови *Cath. eccl* (*Catholic ecclestial* – *каѿолички духовни*) *Our (Blessed) Lady* (*Блажена*) *Девѿца Марија*, *ѿречисѿа Боѿородица*, *Our (most gracious) Lady the Queen* *Њено величансѿво краљѿца*, потом значење *сѿѿруѿа*, *lady dog* *керуша*, и једно које се ретко среће а није представљено ни у једнојезичном речнику, а то је *дољи* (у значењу *дољег васпи-*

тања, углађености) са примерима *lady cook* боља куварица, *lady help* боља кућна помоћница. ЕР и код ове лексеме даје више примера употребе речи *lady*, док су објашњења и значења у MD (2004, стр. 795) детаљно представљена, а на крају одреднице понуђене су и познате фразе са овом лексемом: *first lady, lady of the night, lady of the house, our lady* и др. За разлику од ЕР и УР, MD представља лексичку јединицу *lady*, са значењем титуле и званичног ословљавања неке госпође у Великој Британији, издвојену као посебну одредницу.

Анализа ове лексичке јединице потврђује већ познату чињеницу да се ниједан корисник двојезичних речника не треба задовољити њиховим преводним еквивалентима већ треба пронаћи одговарајућу одредницу у једнојезичном речнику како би се упознао са дефиницијом и објашњењем лексема као и примерима са њиховом адекватном контекстуалном употребом. Поређењем претходне лексеме у више двојезичних речника запажа се да ЕР показује разноврсност значења и обилује мноштвом корисних фраза које су саставни део свакодневног живота људи а из чега проистиче дуга традиција и добар квалитет самог речника.

RIOT

Поред стандардног канонског навођења (заједно са фонетском транскрипцијом, врстом речи и родом) лексеме *riot*, у ЕР (2005, стр. 313) на самом почетку се наводи и њен хомоним (*hom.*) *ryot*, а потом и ознаке *sf (Old French)* и *it (Italian)* које указују на порекло речи из старофранцуског и италијанског језика.

Прво семантичко обележје лексеме *riot* у ЕР је *hunt. (hunting)* којим се прецизира употреба речи у области лова, а потом следе и фигуративна значења *шераши кера, лолаше се, раскалашиши се*. У УР (2010, стр. 766) и КР (2003, стр. 455) се као примарна значења наводе *јодуна, мейеж и неред*, док су у ЕР иста сврстана као четврта по реду а такође је додата и фраза *Riot Act Уредба проиив јодуне* са додатном информацијом *e. hist. (English History)* да је реч о *јодуни којом се забрањује окуљање више од двадесет лица једној часа а јо прочишању ојомене моју (имају право) да се расшуре*. Један од елемената одреднице *riot* у УР јесте и идиом *to run riot* који постоји и у ЕР, али је у УР боље означен тако што испред њега стоји знак за означавање идиома ►. Римским бројевима су у ЕР означене друге врсте па су тако приказана значења глагола са разликом у нијансама *лумјоваше, данчиши, праваше хуку и дуку, разуздаши, а УР пружа и додатно слично фигуративно значење јодивљаше, гивљаше*. Одредница *riot* у КР, као и обично, садржи наставке за де-

ривацију одредница са истим кореном као што су *riot-er n (noun)* и *riot-ous adj (adjective)*. ЕР на крају представљања одреднице наводи и фразни глагол *riot out завршииџи (свршииџи)*.

Сва три речника представљају и фразе са овом лексемом, а MD (2004, стр. 1225) додаје и колоквијалну употребу именице наводећи глаголе који могу да стоје уз њу и примере са одговарајућим контекстима на основу којих се може видети начин употребе лексеме *riot*. Једнојезични речник у оквиру одредница глагола *riot* наводи два деривата, именице *rioter* и *rioting* и ознаке за бројиве [С] и небројиве [У] именице, док је придев *riotous* издвојен као посебна одредница са два деривата *riotously (adv.)* и именицом *riotousness (n)*. Морфолошке карактеристике и изведене речи разноврсније су у једнојезичном речнику где су и распрострањене на другачији начин него што је то случај са КР и УР а такође су присутна и додатна значења фраза са *riot* ♦*start/provoke/spark a riot* са значењем *почеиџка нерега* и ♦*quell a riot* са значењем *пресџанка, заусџављања нерега*.

SIMPLE

Порекло лексеме *simple* означено је скраћеницама *l. (Latin)* и *f. (French)*, а поред примарног значења *просџ, једносџаван*, у ЕР (2005, стр. 443) је дат и антоним *opp. (opposite) – compound (сложен)*. УР (2010, стр. 837), на самом почетку представљања одреднице, наводи могућности просте и сложене компарације овог придева *~r, ~st* и *more ~, most ~*, док КР (2003: 478) наводи само наставке за просту компарацију. Неколико реченичних примера приказано је у УР, а КР наводи комбинације речи са заједничком лексемом *simple* као и прилог *simply* са преводним еквивалентима и примерима. У ова два речника нема лексеме *simple* као глагола, док је у ЕР она уврштена (наведена). Имајући у виду карактеристике енциклопедијских речника и безброј доступних информација о употреби појединих појмова, постоји логичан след заступљености израза са лексемом *simple* у разним областима као што су *chim. (chemistry) хемиџа, com. (commerce) трговина, mus. (music) музика, mar. (marine) морейловсџво, phys. (physics) физика, gram. (grammar) грамаџика, bot. (botany) боџаника, zo. (zoology) зоологиџа, pharm. (pharmacy) фармаџиџа*. Наведен је још један антоним *collective*, затим значење речи *simple* у множини – *simples дугалаџиџине, џуџосџи*, а такође и израз *Peter Simple* са значењем *просџ човек, просџак*. Једнојезични речник (2004: 1331) представља структурни преглед одреднице *simple* чије три звездице упућују на њену фреквентност у језику. Његова предност је у пружању контекста за употребу лексема,

јер нису довољни само бројни преводни еквиваленти на српском језику које нуде двојезични речници, већ је сваком кориснику језика битан пример правилне контекстуалне употребе. Још једна добра страна једнојезичних речника, а у овом случају *Macmillan English Dictionary*, јесте и издвојен обојен правоугаоник са придевима који стоје у колокацијама са датом речју, чиме се само потврђује дугогодишње искуство лексикографа енглеско-енглеских речника и тежња за константним одржавањем интересовања људи за њихове речнике.

Из наведеног следи да су атрактивност уређења одредница, велики број примера употребе лексема, истицање значења, граматичких, морфолошко-синтаксичких категорија, стилских одлика, и употреба разноврсних симбола за препознавање елемената одредница, неопходни сегменти који доприносе избору доброг речника, ефикасној употреби и проналажењу подударних еквивалената два језика.

FALL

Лексема *fall* је представљена на почетку као глагол у ЕР (2004, стр. 390), као именица у УР (2010, стр. 295), а у КР (2003, стр. 254–255) као посебна одредница у виду именице, и издвојене одреднице глагола за разлику од претходних речи које у овом речнику подводе више сродних одредница под једну. Најфреквентнији преводни еквиваленти ове лексичке јединице, а истовремено и они који се подударују у сва три двојезична речника јесу: *џасџи*, *џагаџи*, *сџусџиџи се*, *сџуџиџи се*, *обориџи се*, односно *џаг*, *џресак*, *џагање*, *рушење*. ЕР нуди значења речи *fall* која се користе у области ботанике што је и означено скраћеницом *bot.* (*botany*) – *оџџагаџи*, *оџџасџи*, *оџагаџи*, *оџасџи*, а исто тако и синониме са значењем умирања. Пета категорија значења почиње предлозима у заградама који стоје уз глагол *fall* – (*in, into*), *џасџи*, *џагаџи*, *уџагаџи*, *уџиџаџи*, *уливаџи се*. Изузетак примера употребе ове лексеме јесте и област морепловства (*mar.*) *to fall foul of сугариџи се*, што није наведено у друга два речника. За разлику од ЕР, КР на почетку одреднице наводи неправилне облике глагола (*у pt (past tense)* и *pp (past perfect)*), а потом мањи број семантичких димензија које су сличне значењима из ЕР, као и мањи број фразних глагола. У њему је такође означена и колоквијална (*coll.*) употреба фразног глагола *fall about (laughing) смејаџи се неконџролисано* а које нема у ЕР. Значења анализиране лексеме као именице прилично су оскудна у КР, где је дата скраћеница *US* (којом се лексема ограничава на одређени регион) за преводни еквивалент *јесен* у САД-у, док

се код преводних еквивалената ове именице у УР и ЕР могу запазити приближно слична значења код примера *пaдa Тpoје the fall of Troy*, *пpвoи пpexa, пpexa Агaмa* и *Eve the Fall of Man* и *сiушшaњa пaсa*. Одредница именице *fall* детаљније је уређена у УР где има више примера њене примене у фразама од којих су неке допуњене глосама, на пример (*in+gen*) *in support oпaдaњe, сmaњeњe*, а такође постоји и тачно прецизирана област употребе са обликом *pl. tantum (pluralia tantum)* у *МЕТЕО - мeтeopологijи* и *ГЕОГ - гeогpафиjи (meteorology, geography)* са значењем *пaдaвинe* као и један пример који не постоји у друга два речника *the rise and ~ of the tide пaлимa* и *oсeкa*. Поред примера идиома именице наведено је и њено значење као *придева јeсeњи AM (American)* које је карактеристично само за подручје Америке, док је у КР ово значење дато у облику именице *јeсeн*. За разлику од двојезичних речника једнојезични (2004, стр. 498–499) представља лексему *fall* и илустрацијом примарног значења, на којој особа пада са мердевина. Такође је наведен велики број колокација које су означене симболом сивог дијаманта ♦: *fall to the ground, fall into decay/despair/ruin/disuse, fall from power*. Дати су и антоними глагола *fall* поред неких реченица, на пример ♦+by *Industrial production has fallen by 10% - (opposite) RISE*, а исто тако и већи број фраза са издвојеним прилозима у црвеном правоугаонику који стоје у колокацијама са глаголом *fall dramatically / rapidly / sharply / slightly / steadily / steeply*.

Поредећи начин уређења лексеме *fall* код двојезичних и једнојезичног речника могу се увидети приближно иста значења, али са много више приказаних примера и бољим објашњењима у МД чиме се још једном доказује неоспорна употреба једнојезичних речника у проналажењу одговарајућих преводних еквивалената приликом превођења.

ЗАКЉУЧАК

На основу анализе неколико одредница у три двојезична речника потврђује се постојање различите микроструктуре и макроструктуре речника. Може се приметити да је КР најоскуднији по питању броја преводних еквивалената, али има довољан број примера за скоро сваки израз, реченицу или реч. Избор речи јесте мањи, с тим што је свака одредница прожета колокацијама, идиомима и другим фразама које су пропраћене скраћеницама за означавање разних обележја. Велика мана је што су у оквиру једне одреднице представљене и друге сродне са истим кореном речи, чиме се умањује прегледност уређености одреднице вишег нивоа.

EP, као лексикографска творевина, представља непресушан извор оних ретких, али и познатијих преводних еквивалената. То је права ризница богатства вокабулара енглеског језика организована у два тома чије се семантичке димензије одредница преклапају са скоро свим значењима једнојезичног речника. Обиље информација, безброј нијансираних значења хијерархијски представљених, од најопштијих па до најуже издвојених за појединачне струке и области као и веома мало познати примери употребе појединих речи, могу се пронаћи у овом речнику што га чини неизоставним у раду сваке особе која се професионално бави енглеским језиком. Као недостатак речника могла би се навести слаба уређеност одредница која отежава употребу овог речника. Њихови називи су једини елементи који су представљени болдованим словима, док су преводни еквиваленти, фразе, идиоми и примери исти, што речник не чини нимало привлачним. Постоји легенда са значењима скраћеница богате садржине, јер је ипак реч о енциклопедијском речнику који обухвата све области живота.

УР је новији речник изузетно добре организације и начина представљања. Одликује се добрим избором речи, довољним бројем преводних еквивалената, наравно мањим него што је то случај код MD и EP, одговарајућим примерима, издвојеним фразама и колокацијама. Присутне су и специфичности употребе појединих лексема тако да овом речнику у потпуности одговара његов назив *Универзални енглеско-српски речник*, што га чини приступачним за кориснике енглеског језика свих нивоа.

На основу анализе преводних еквивалената неколико лексема, као и уређености њихових одредница, може се увидети да је задатак лексикографа веома тежак и одговоран јер захтева огромну количину, пре свега, стрпљења а потом и квалитетан рад који ће резултирати речницима различите намене и обима. Најважнија је подударност преводних еквивалената изворног и циљног језика. Међутим апсолутна еквиваленција се ређе среће, посебно код изоморфије зато што су ретке лексичке јединице са једном семемом као хијерархијски релативно организованом сем-структуром. Ако би изоморфија постојала онда би на левој страни речника постојала једна лексичка јединица којој би на десној страни одговарала једна парафраза/дефиниција, а то је апсолутно преклапање како у броју тако и у врсти сема (Петронијевић 2002, стр. 13–19). Много је чешћа појава делимичне еквиваленције у преводној лексикографији, која подразумева постоја-

ње ограниченог броја заједничких сема и исти GENUS PROXIMUM у сем-структури одговарајућих семема у изворном и циљном језику (Петронијевић 2002: 19). Да би процес превођења био што успешнији а речници квалитетнији, поред познавања речи, лексикограф мора добро да познаје и културу земље чији језик проучава како би је учинио што приступачнијом за говорнике циљног језика. То захтева стално праћење развоја језика и промена у култури и друштву, јер су речници у ствари 'палете лексикографских уметника' којима се осликавају особености једног језика и представника његове нације.

ЛИТЕРАТУРА Бугарски, Р. (1986). *Лингвистика у примени*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Петронијевић, Б. (2002). *Немачко - српско-хрватска лексикографија прве половине двадесетог века: културно историјски трансфер*. Београд: Филолошки факултет.

Згуста, Л. (1991). *Приручник лексикографије*, (превод: Данко Шипка). Сарајево: Свјетлост.

РЕЧНИЦИ: Јовановић, М. и Сретеновић-Јовановић, С. (2003). *Савремени колоквијални енглеско-српски и српско-енглески речник*. Београд: Обод – Предраг и Ненад.

МЕКМИЛАН 2004: *Macmillan English Dictionary for Advanced Learners*. Oxford: Macmillan Publishers Limited.

ПОНС 2010: *Универзални енглеско-српски речник*. Београд: Клет.

Ристић, С., Симић, Ж. и Поповић, В. (2005). *Енциклопедијски енглеско-српски речник I*. Београд: Просвета.

Ристић, С., Симић, Ж. и Поповић, В. (2005). *Енциклопедијски енглеско-српски речник II*. Београд: Просвета.

ЛЕГЕНДА: КР – *Савремени колоквијални енглеско-српски и српско-енглески речник*

МД - *Macmillan English Dictionary for Advanced Learners*

ЕР – *Енциклопедијски енглеско-српски речник*

УР – *Универзални енглеско-српски речник*

SNEŽANA M. ZEČEVIĆ

UNIVERSITY OF PRIŠTINA WITH TEMPORARY HEAD OFFICE
IN KOSOVSKA MITROVICA, FACULTY OF PHILOSOPHY,
DEPARTMENT OF ENGLISH LANGUAGE AND LITERATURE

SUMMARY

TRANSLATIONAL EQUIVALENTS AND COMPOSITION OF THE ENTRIES IN
BILINGUAL ENGLISH-SERBIAN DICTIONARIES

The aim of this paper is the analysis of translational equivalents as well as of the composition of the entries in bilingual English-Serbian dictionaries. It is initially assumed that there are different microstructure and macrostructure of the dictionaries of different volume and purpose, likewise the correspondence of translational equivalents of their entries. The analysis conducted for the requirements of this paper included six randomly chosen lexemes of the English language taken from three bilingual dictionaries that were contrasted with their equivalent lexemes presented in the monolingual English dictionary which was later used for checking. The results of the analysis presented less meaning of the lexemes in *Colloquial* and *Universal English-Serbian Dictionary* while the utmost variety of semantic dimensions was noted in *Encyclopedic English-Serbian Dictionary* which by its quality and organization presents an inexhaustible source of information necessary for translating texts from English to Serbian language.

KEY WORDS: entry, translational equivalent, bilingual dictionary, Serbian language, English language.